

**OBČIANSKA
SPOLOČNOSŤ NA
SLOVENSKU**

15. FEBRUÁRA 2019

MICHAL VAŠEČKA

OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ - ČO TÝM MYSLÍME?

- Občianska spoločnosť - pojem náročný na definíciu (záleží od definície hraníc, cieľov a vnútorných protirečení)
- Občianska spoločnosť - priestor dopĺňujúci štát a biznis sektor (Giddens)
- Politická koncepcia (vychádza z osvieteneckých a liberálnych tradícií) versus sociologická koncepcia (opis priestoru - kto, ako, prečo, s cieľom).

DEFINÍCIA

- „Občianska spoločnosť je prechodnou oblasťou umiestnenou medzi štátom a rodinou, ktorá obsahuje organizované skupiny alebo združenia, ktoré sú oddelené od štátu, tešia sa istej miere autonómie vo vzťahu ku štátu a sú vytvorené dobrovoľne členmi spoločnosti s cieľom ochraňovať alebo rozširovať svoje záujmy, hodnoty, alebo identity.“

TEORETICKÉ KONCEPCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- **Gemeinschaft koncept** vychádza z teórií Ferdinanda Tönniesa a Georga Simmela, ktorí občianskou spoločnosťou rozumejú prechodnú sféru medzi dvoma úrovňami sociálnej štruktúry – makroúrovňou (štátom) a mikroúrovňou (jednotlivci, rodina). Je to svet všetkých viac alebo menej formálnych sociálnych skupín, ktoré pôsobia vo verejnej sfére ako sprostredkovatelia medzi primárnymi skupinami a štátnymi štruktúrami
- **Ekonomický koncept** sa opiera o myšlienky Maxa Webera a Karola Marxa, ktoré spájajú občiansku spoločnosť so sférou ekonomických aktivít a vzťahov založených na súkromnom vlastníctve a individualizme. Hlavným aktérom pôsobiacim v tejto oblasti je stredná vrstva spoločnosti.
- **Kultúrny koncept** vychádza z intelektuálneho dedičstva Alexisa de Tocquevilla a Antonia Gramsciho. Občianska spoločnosť u nich znamená rozvinutú, emancipovanú spoločnosť, ktorá je spojená sieťou medziľudských kontaktov a tvorená angažovanosťou, vzájomnou podporou a dôverou. Táto sféra solidarity je vyjadrená bohatým spoločenským životom, kritickou verejnou mienkou a rešpektom voči verejným statkom a právu.

MÝTY O OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- Koncept občianskej spoločnosti je fenoménom súčasnosti;
- Mimovládne organizácie sú jadrom občianskej spoločnosti;
- Občianska spoločnosť je inherentne pozitívny fenomén;
- Silná občianska spoločnosť posiluje demokraciu;
- Demokracia posiluje občiansku spoločnosť;
- Občianska spoločnosť je zásadná pre ekonomickú úspech štátu;
- Autentická občianska spoločnosť neberie peniaze od štátu;
- Rozvoj občianskej spoločnosti znamená vytrácanie sa štátu;
- Občianska spoločnosť sa stala globálnou.

4 PREDPOKLADY PRE EMANCIPOVANÚ OBČIANSKU SPOLOČNOSŤ

- 1. Právny štát
- 2. Rovný prístup ku vzdelaniu
- 3. Vhodné inštitucionálne prostredie
- 4. Angažovaná spoločnosť sebaochraňujúca sa pred cynizmom

Formalizované

Neformalizované

Organizácia tripartity
(organizácie zamestnávateľov)

Komory

Neregistrované iniciatívy a
neformálne združenia

Aktívny občan

Organizované záujmy v
samospráve

iné neziskové organizácie

Dobrovoľnícke skupiny

Online virtuálne komunity

Odbory

a) občianske združenia
b) neziskové organizácie
c) nadácie
d) neinvestičné fondy

Sociálni inovátori, intelektuáli

Neregistrované náboženské
spoločnosti

Záujmové združenia (šport,
včelári, rybári, ...)

cirkvi, spolky

Svojpomocné skupiny

Filantropi + CSR

cirkevné účelové zariadenia

Protisystémové, polo-ilegálne
združenia

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- I. Formulovanie a tlmočenie predstáv a požiadaviek občanov, a to prostredníctvom ich aktívnej účasti. Mimovládne organizácie vyjadrujú rôznorodé a zložité potreby spoločnosti a aktívne sa nimi zaoberajú. Požiadavky občanov sa priebežne zisťujú, upresňujú a cez ďalšie kanály sa potom transformujú na politické požiadavky. Mimovládne organizácie tu vystupujú ako ochranca, obhajca, "advokát" jedincov alebo skupín a ich záujmov.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 2. Uchovávanie a rozvoj rôznorodosti, plurality.
Rôznorodosť patrí medzi základné neodmysliteľné prvky demokracie. Mimovládne organizácie rozširujú pluralitu a rozmanitosť spoločnosti, napríklad tým, že ochraňujú a posilňujú kultúrnu, etnickú, náboženskú, jazykovú a inú identitu jednotlivých skupín obyvateľstva.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 3. Mienkotvorná funkcia neziskového sektora. Patrí medzi základné funkcie a vlastne súvisí s uchovávaním plurality prístupov. Mimovládne organizácie rozširujú informácie o alternatívnych pohľadoch na rôzne otázky alebo samy takého alternatívy vytvárajú, utvárajú názorové alebo akčné platformy, usilujú sa ovplyvňovať priebeh spoločenskej rozpravy o dôležitých témach. Plodia nové idey, predkladajú návrhy postupu, neraz prichádzajú s pružnejšími riešeniami spoločenských potrieb, nezviazanými spôsobom uvažovania a byrokratickými predpismi v centralizovaných štátnych úradoch.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 4. Pôsobenie v prospech spoločenskej integrácie. Prostredníctvom mimovládnych organizácií sa jednotlivé skupiny občanov začleňujú do spoločenského života. Medzi sociálno-integračné funkcie patrí aj zmierňovanie napätí medzi inak súťažiacimi alebo zápasiacimi skupinami.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 5. Mimovládne organizácie sú tiež činiteľmi politickej socializácie. Ľudia sa v nich učia demokratickým princípom, kultivujú svoje občianske cnosti, sú trénovaní v rolách "homo politicus". Pomocou mimovládnych organizácií si môžu ľudia od štátu vynucovať, aby si konal svoje povinnosti.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 6. Kontrolné funkcie. Mimovládne organizácie sú "strážnymi psami" dozerajúcimi na dodržiavanie demokratických pravidiel hry. Spolu s médiami a politickými stranami poskytujú určitú základňu pre obmedzenie štátnej moci. Mimovládne organizácie slúžia ako včasné varovné mechanizmy pred negatívnymi tendenciami.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 7. Poskytovanie služieb a verejných statkov, ktoré zvyčajne nie sú zabezpečované ani štátom ani trhom. Ide o humanitárne a sociálne, ale aj o vzdelávacie, informačné či právnické služby. Môže ísť aj o organizačné služby súvisiace so spoločensko-ekonomickým rozvojom, o technické spojenia medzi rôznymi skupinami, profesiami, oblasťami.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 8. Neziskový sektor tiež ponúka pestrú paletu sčasti overených sociálnych inovácií, z ktorých si štát a trh môžu potom vybrať a inštitucionalizovať tie, ktoré považujú za najslubnejšie. Je to teda skúšobné laboratórium pre nové sociálne formy a spôsoby ľudského správania, terén pre sociálne inovácie a sociálne experimenty.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 9. Prevenca a riešenie konfliktov. Existujú programy na zmierňovanie interetnického napätia, kde sa lepšie ako štátni zamestnanci uplatnia aktivisti mimovládnych organizácií, pretože vzbudzujú väčšiu dôveru.

FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

- 10. Rozmnožovanie spoločenského bohatstva.
Spoločným menovateľom mimovládnych organizácií je, že utvárajú, rozširujú a reprodukovujú tri druhy špecifického spoločenského bohatstva - kognitívne bohatstvo, bohatstvo praktických skúseností a zručností a nakoniec bohatstvo prosociálnych vzorov správania.

Priestor občianskej spoločnosti

Formalizovaná stránka občianskej spoločnosti (jadro a širší neziskový sektor)

Občianske združenia
Odbory
Organizácie zamestnávateľov
Neziskové organizácie poskytujúce VPS
Neinvestičné fondy
Nadácie
Organizácie s medzinárodným prvkom

Neformálna stránka občianskej spoločnosti

Aktívny občan, intelektuál
Neregistrované iniciatívy a neformálne združenia
Svojpomocné skupiny
Dobrovoľnícke skupiny
Neregistrované náboženské skupiny
Protisystémové, polo-ilegálne združenia
Virtuálny svet (online skupiny)
Virtuálny svet (online jednotlivci - blogeri, vlogeri, youtuberi ...)

Hybridné formy

Business with social purpose (sociálne podniky, sociálni inovátori)
Civil society as market actors
Corporate social responsibility, Filantropi

POLITICKÁ SOCIALIZÁCIA

- Socializátor: učenie byť občanov, politická socializácia a učenie jednotlivcov demokratickým princípom.
- Hovorca, obhajca a advokát: organizácie formulujú, tlmočia predstavy a požiadavky občanov alebo skupín vrátane ich záujmov
- Advocacy: zvyšovanie povedomia o spoločenských otázkach a výzvach presadzovanie zmien
- Mienkotvorca: rozširovanie, vytváranie informácií a ideí, vrátane šírenie informácií o alternatívnych pohľadoch na rôzne otázky.
- Expert: prinášanie nových informácií, vedomostí a skúseností do prostredia, do politiky, identifikácia a vytváranie riešení
- Definovač noriem: vytváranie noriem, ktoré formulujú trh a štátne aktivity
- Podporovateľ solidarity: podpora základných a univerzálnych hodnôt

OBČIANSKA KONTROLA

- Ethical Guardian: monitoring, zaznamenávanie, podávanie správ o vládnych a biznisch aktivitách v rámci etických noriem správania.
- Kontrolór: kontrola dodržiavania demokratických pravidiel hry, obmedzovanie štátnej moci a vytváranie varovných mechanizmov pri jej zneužívaní.
- Watchdog: monitoring inštitúcií, propagácia transparentnosti a zodpovednosti.
- Náprava demokratického deficitu: boj proti korupcii, boj proti obmedzujúcej legislatíve (nevhodné, nedemokratickej, neliberálne), otázky súvisiace so zlyhávaním právneho štátu, nedostatok inkluzívnosti a porušovania ľudských práv

PARTICIPÁCIA A ANGAŽOVANOSŤ

- Reprezentant: uchovávanie a rozvoj rôznorodosti a plurality, ochrana a posilňovanie kultúrnej, etnickej, náboženskej, jazykovej a inej identity jednotlivých skupín obyvateľstva.
- Tvorba kapacít: poskytovanie vzdelávania, školení/ budovanie kapacít.
- Zástupca: hlas marginalizovaných jednotlivcov, alebo nedostatočne zastúpených.
- Tzv. citizenship champion: povzbudzovanie angažovanosti občanov a podporovanie ich.
- Integrátor: spoločenská integrácia jednotlivcov a skupín do života spoločnosti, vrátane zmierňovanie napätia medzi spoločenskými skupinami.
- Mediátor: prevencia a riešenie konfliktov

TVORBA KAPITÁLU

- Inovátor: tvorba a propagácia nových (sociálnych) inovácií, nových foriem a spôsobov ľudského správania.
- Inkubátor: vyvíjanie riešení, ktoré môžu vyžadovať dlhý čas doby návratnosti.
- Poskytovateľ služieb: spoločensko-ekonomický rozvoj v oblastiach ktoré nie sú zvyčajne zabezpečované štátom a trhom.
- Tvorca bohatstva: utvárajú, rozširujú a reprodukovujú tri druhy špecifického spoločenského bohatstva - kognitívne bohatstvo, bohatstvo praktických skúseností a zručností a nakoniec bohatstvo prosociálnych vzorov správania.